

**Bureauonderzoek en Inventariserend
veldonderzoek - verkennende fase**

**Oude Rijksweg 54 en
Geerligslan 1a, 2-4 ,
Staphorst, gemeente
Staphorst (OV).**

**LAAGLAND
ARCHEOLOGIE**

oktober 2023

Versie 1.1 (concept)

In opdracht van:
BJZ.nu

Colofon

v3.2

Laagland Archeologie Rapport 1215

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Oude Rijksweg 54 en Geerligslan 1a, 2-4 te Staphorst, gemeente
Staphorst (OV)

Auteur:

In opdracht van: BJZ.nu

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept

Controle:

Autorisatie

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F-G
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 75251876

© Laagland Archeologie BV, Almelo, oktober 2023

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in oktober 2023 een Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd aan de Oude Rijksweg 54 en Geerligslaan 1a, 2-4 te Staphorst. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de bouw van een aantal nieuwe woningen. Hiertoe is een bestemmingsplanwijziging vereist.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de protocollen SIKB KNA 4002 en 4003.

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Het plangebied ligt op een lage dekzandrug waarop vermoedelijk een veldpodzolgrond met een eerddek (laarpodzolgrond) is te verwachten. Het eerddek is vermoedelijk door natuurlijke oorzaken gevormd. Tussen 3850 en 2750 jaar voor Chr. raakte het gehele gebied bedekt met veen. Dit veenpakket kon zich tot ver in de Nieuwe Tijd handhaven. Het huidige Staphorst is begin 17^e eeuw ontstaan als lintvormige veenontginningsnederzetting. Twee oudere voorgangers zijn ten noordoosten van het huidige lint aan te wijzen. De huidige Oude Rijksweg volgt de flauwe dekzandrug. Deze vormde de ontginningsas en de oudste historische bebouwing is direct aan deze weg te vinden. Latere bebouwing ligt wat verder van de Oude Rijksweg, achter deze eerste bebouwingsfase. Rond 1832 kwam op diverse locaties in het plangebied bebouwing voor. Rondom het plan- en onderzoeksgebied zijn tot op heden nauwelijks vondsten van vóór de Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd bekend.

Op de nieuwbouwlocaties in de drie deelgebieden zijn resten van bebouwing van na 1600 te verwachten (hoge verwachting). Het zwaartepunt ligt daarbij om de periode vanaf circa 1800. Het gaat daarbij om funderingen, uitbraaksleuven en resten van erfinrichting (waterputten, afvalkuilen, beerputten en dergelijke). Deze resten zijn vooral in een opgebracht dek te verwachten. Ze kunnen zich uitstrekken tot in een onderliggende venige of moerige laag of tot in het onderliggende dekzand. Mobiel vondstmateriaal bestaat uit bakstenen en dergelijke, aardewerk, verbrande leem en dergelijke. Mogelijk is ook organisch materiaal (dierlijk bot, hout) bewaard gebleven in de moerige laag. In de top van het onderliggende dekzand kunnen mogelijk resten uit de periode Laat-Paleolithicum – Vroeg-Neolithicum worden verwacht. In de omgeving zijn nauwelijks vondsten uit deze periode bekend, maar vooralsnog kan worden uitgegaan van een middelhoge verwachting. Resten uit de tussenliggende periode (Midden-Neolithicum tot en met Late Middeleeuwen) worden niet verwacht.

Het uitgevoerde verkennende booronderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en zo nodig aan te vullen. Hiertoe zijn verspreid over het toegankelijke deel van het plangebied verkennende boringen gezet. In dit stadium is verkennend booronderzoek de meest efficiënte onderzoekswijze om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen.

Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat de bodem overwegend tot in de C-horizont is verstoord. In drie boringen zijn intacte B-horizonten aangetroffen. In twee van deze boringen ligt het dekzand op betreffende locatie circa 60-70 cm lager dan elders, wat het gebied waarschijnlijk minder aantrekkelijk maakte voor bewoning in de vroege steentijd. In de derde boring ligt het dekzand aanzienlijk hoger, maar onder een verstoord pakket van 110 cm. Bij ingrepen tot 80 cm -mv adviseren we geen

vervolgonderzoek. Bij diepere ingrepen adviseren we een drietal karterende boringen op die locatie.

De implementatie van dit advies is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Staphorst. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, dr. O. Satijn

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	3
1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding onderzoek	6
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	6
1.3 Administratieve gegevens	7
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	9
1.5 Geplande verstoring	10
1.6 Gemeentelijk beleid	10
1.7 Onderzoeksdoel	11
2 Inventarisatie	12
2.1 Inleiding	12
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	12
2.3 Archeologie	14
2.3.1 Bekende archeologische waarden	14
2.3.2 Gemeentelijke verwachtings- en beleidskaart	14
2.3.3 Eerder archeologisch onderzoek	14
2.4 Historie	15
3 Conclusie en verwachtingsmodel	20
3.1 Conclusie	20
3.2 Verwachtingsmodel	20
3.3 Advies	21
4 Veldonderzoek	22
4.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek	22
4.2 Resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling	22
4.3 Resultaten: archeologie	24
5 Conclusie en verwachting	25
6 Selectieadvies	26
literatuur	27
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	29
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	30
BIJLAGE 3 Niet-toegankelijke delen voor veldonderzoek	31
BIJLAGE 4 Archeolandschappelijke eenhedenkaart	32
BIJLAGE 5 Actueel Hoogtebestand Nederland	33
BIJLAGE 6 Gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidskaart	34
BIJLAGE 7 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	35
BIJLAGE 8 Boorpuntenkaart veldonderzoek	36
BIJLAGE 9 Boorstaten veldonderzoek	37
BIJLAGE 10 Verklarende woordenlijst	43

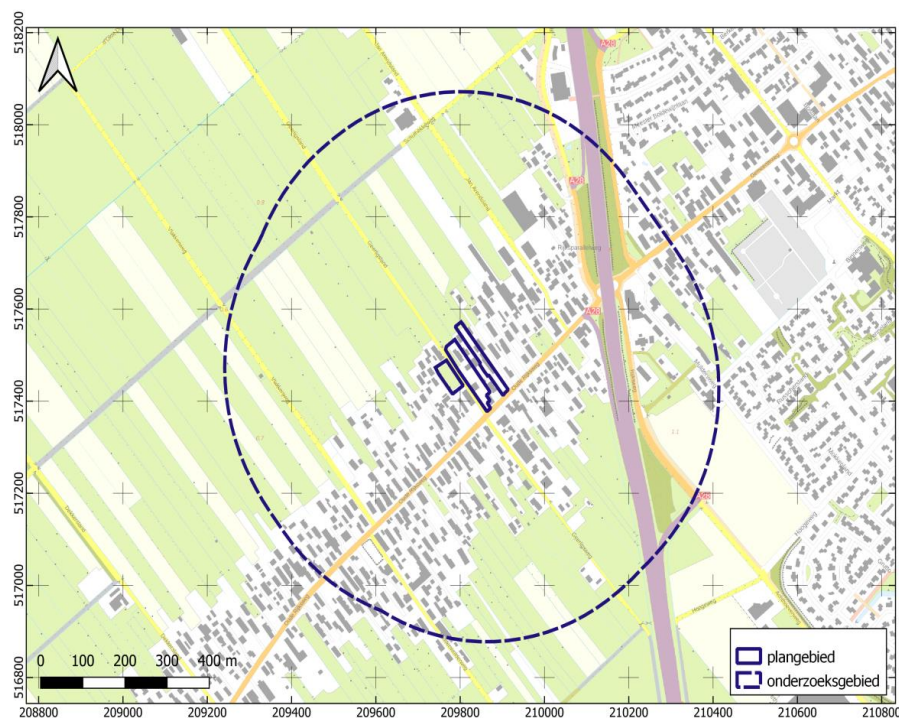
HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande bouw van nieuwe woningen aan de Oude Rijksweg 54 en Geerligslan 1a, 2-4 te Staphorst, gemeente Staphorst (OV). Hiertoe is een bestemmingsplanwijziging vereist. De gemeente Staphorst heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

De plangebieden betreffen percelen de Oude Rijksweg 54 en Geerligslan 1a, 2-4 in Staphorst, gemeente Staphorst (OV), zie onderstaande afbeelding. Hieronder wordt afwisselend gesproken van 'plangebied' of 'plangebieden'.

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied. Bron: pdok.nl

De plangebieden hebben een gezamenlijke van circa 1 ha. Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 500 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Staphorst
Plaats	Staphorst
Beheerder/eigenaar grond	
Toponiem	Oude Rijksweg 54 en Geerligslan 1a, 2-4
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	SHT02-AQ-218, -219, -368, - 2568, -2563
Laagland Archeologie projectnummer	EB-STOU231
Datum conceptrapportage	10-10-2023
Datum definitief rapport	
XY-coördinaten	209740/517475
	209800/517575
	209860/517385
	209915/517425
Kaartblad ²	210
Oppervlakte/lengte Plangebied	circa 1 ha
Datering	Steentijd, Nieuwe Tijd
Complextype	bewoning (inclusief verdediging)
Onderzoeksmeldingsnr	5464944100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Datum begin veldonderzoek	5-10-2023
Datum eind veldonderzoek	5-10-2023
Opdrachtgever	BJZ.nu
Goedkeuring bevoegde overheid	nog niet beoordeeld
Bevoegde overheid	gemeente Staphorst

¹ kadastralekaart.com

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

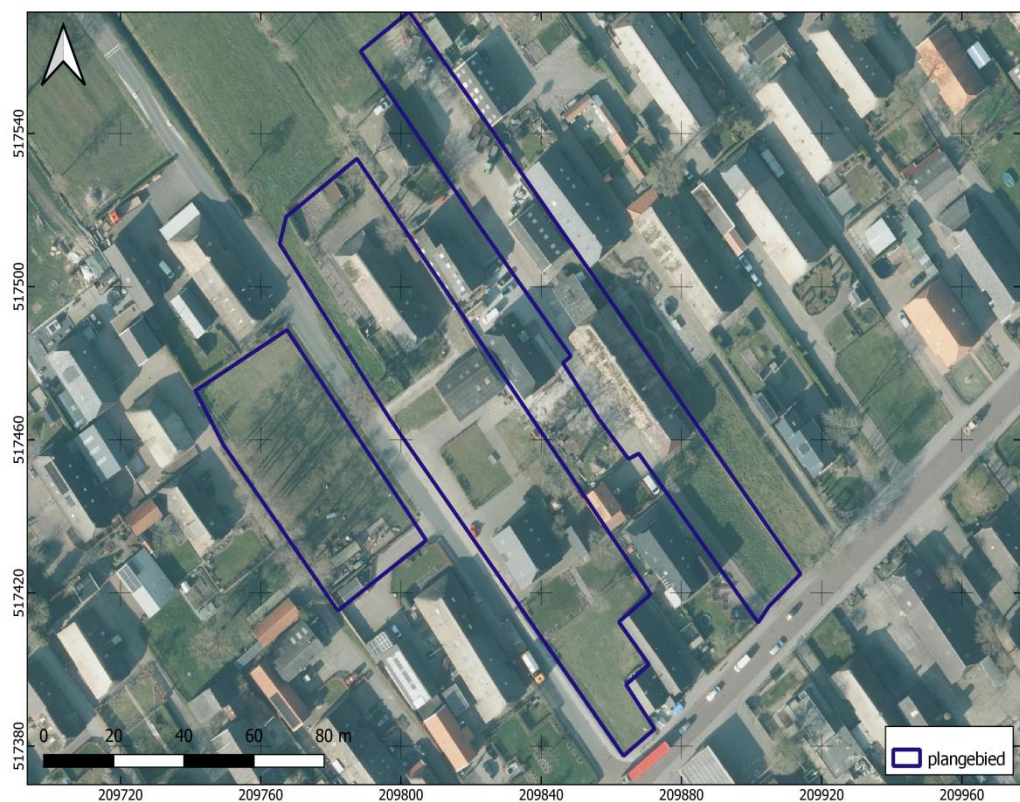
Adviseur namens bevoegde overheid	C
Beheer documentatie	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Overijssel E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo 06 51 95 35 53
Projectleider/opsteller onderzoek	@laaglandarcheologie.nl

Tabel 1. Objectgegevens.

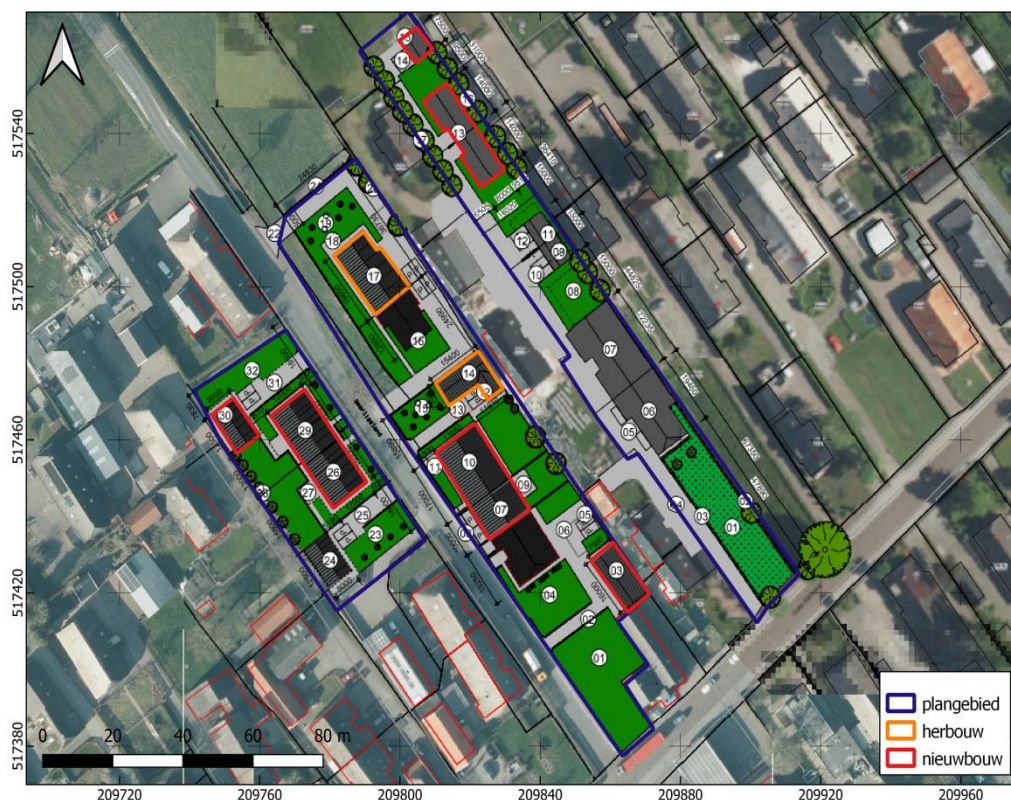
1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel bebouwd of in gebruik als erf. Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken aanwezig. De boerderij aan de Oude Rijksweg 54 is een gemeentelijk monument.³

In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. Onderstaande afbeelding toont de huidige en de gewenste nieuwe situatie.

³ bron: gemeentelijke monumentenlijst

Afbeelding 2. Huidige situatie (boven) en nieuwe situatie (onder). Bron:pdok.nl

1.5 GEPLANEDE VERSTORING

De bouw van nieuwe woningen (en deels ook de herbouw van bestaande woningen) gaat gepaard met bodemverstoring. Deze bestaat uit de ontgraving van een eventuele bouwkuip en het plaatsen van funderingen, eventuele kruipruimten/kelders en nutsvoorzieningen. De ingrepen vinden plaats binnen het plangebied. De diepte van de geplande verstoring reikt vermoedelijk overwegend niet dieper dan ongeveer 100 cm –mv. Rioleringsbuizen kunnen dieper aangelegd worden.

1.6 GEMEENTELIJK BELEID

In het bestemmingsplan 'De Streek' liggen de plangebieden in een zone Waarde – Archeologie 3 (art. 25). Archeologisch onderzoek is verplicht bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 50 cm –mv. De omvang van de geplande verstoringen overschrijdt de vrijstellingsgrenzen zoals die in het vigerende gemeentelijk archeologiebeleid zijn aangegeven. De onderzoeksgrenzen in het bestemmingsplan zijn overgenomen van de gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidskaart (Bijlage 6). Hierop ligt het plangebied grotendeels in een zone met een

hoge verwachting op het aantreffen van resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd (oude bewoningslint van Staphorst).

1.7 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK 2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Het plangebied ligt in het Overijssels-Gelders zandgebied. Dit landschap is gevormd tijdens de voorlaatste ijstijd (Saalien) en de laatste ijstijd (Weichselien). Kenmerkend voor dit gebied is het dekzandlandschap, met dekzandvlakten, -wellingen en -ruggen. Beken doorsnijden dit landschap en her en der komen grotere en kleine stuwwallen voor. Gedurende het Saalien was dit deel van Nederland geheel met landijs bedekt dat een dikte van honderden meters kon bereiken. De stuwwallen ontstonden langs de flanken en het front van de voortkruisende, dikke ijsmassa. Tijdens de laatste fasen van het Weichselien werd het keileem afgedekt door dekzand (Formatie van Bortel, Laagpakket van Wierden). Op basis van een geologische boring⁴ is dekzand (Formatie van Bortel) aanwezig tot een diepte van 3 m –mv. Daaronder liggen grofzandige afzettingen die behoren tot de Formatie van Kreftenheye. De Kreftenheye zanden zijn afgezet tijdens het Saalien en/of het Weichselien door een stelsel van vlechtende rivieren. Voor zover bekend is vanaf het Holoceen geen sprake meer van natuurlijke waterlopen in of nabij het onderzoeksgebied.

Uit geraadpleegde paleogeografische kaarten⁵ (niet afgebeeld) blijkt dat tussen circa 3850 en 2750 voor Chr. het onderzoeksgebied en wijde omgeving geheel met veen bedekt raakte. Het veen kon zich handhaven tot aan de laatmiddeleeuwse veenontginningen. In en rond het plangebied is het veen nagenoeg verdwenen.⁶ In de omgeving van het onderzoeksgebied is geregeld sprake van een dun restveenpakket onder een opgebracht dek.

De gemeente beschikt over een eigen archeolandschappelijke eenhedenkaart. Deze biedt een beter inzicht in de daadwerkelijke geomorfologische situatie dan de

⁴ boring B21E0394, ongeveer 70 m O van het plangebied. Bron: dinoloket.nl

⁵ Vos e.a., 2020

⁶ bron: veendiktekaart, bodemdata.nl

standaard geomorfologische kaart 1:50.000. Daarom wordt alleen eerstgenoemde hier gebruikt. Hierop ligt het plangebied op een dekzandvlakte, vervlakt door veen.

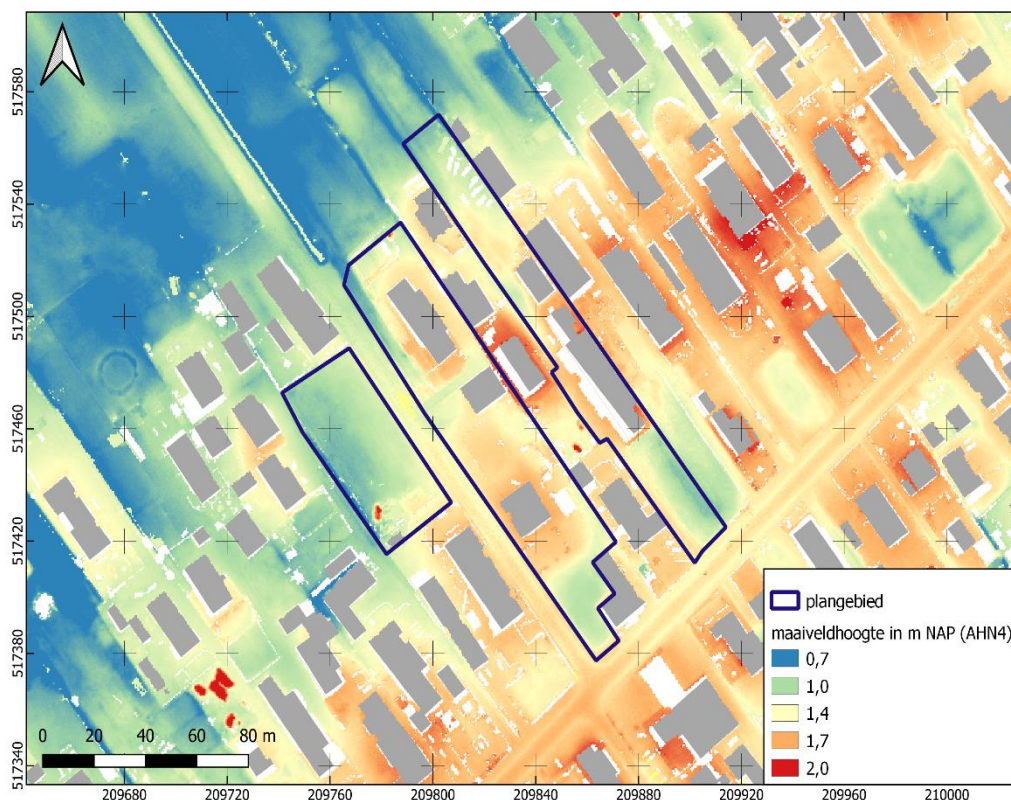
Op zowel de standaard bodemkaart 1:50.000⁷ als de beschikbare gedetailleerde bodemkaart 1:10.000⁸ is het plangebied niet gekarteerd (bebouwde kom). Op de gedetailleerde bodemkaart zijn rondom deze bebouwde kom laarpodzolgronden (cHn21) aangegeven, waardoor het mag worden aangenomen dat deze ook in het plangebied voorkomen.

Een laarpodzol is een veldpodzolgrond met een dun (< 50 cm) eerddek. Bij het eerddek kan het gaan om een A-horizont die door plaggenbemesting is gevormd maar ook om een humeuze bovengrond die door natuurlijke oorzaken of door bemesting is ontstaan. Een veldpodzolgrond behoort tot de hydro-zandgronden, waarbij de inspoeling beperkt is als gevolg van relatief hoge grondwaterstanden. De uit- en inspoelingslagen zijn bij deze gronden over het algemeen slecht ontwikkeld.

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie bijlage 5 is ter hoogte van de Oude Rijksweg een flauwe dekzandrug te herkennen. De bebouwing en infrastructuur hebben het beeld waarschijnlijk echter vertekend: vrijwel overal is bebouwing en ook bestrating op opgehoogde grond geplaatst. Dit is op onderstaande detailafbeelding goed te zien.

⁷ bron: pdok.nl

⁸ bron: geodata.nl

Afbeelding 3. Detailopname van het plangebied op het AHN.

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 7 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied. In het plan- en onderzoeksgebied zijn geen bekende waarden geregistreerd.

2.3.2 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGS- EN BELEIDSKAART

Op de gemeentelijke verwachtingskaart (bijlage 6) liggen de plangebieden grotendeels in een zone met een hoge verwachting voor de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Deze verwachting is gebaseerd op de historische ontginningsas met bebouwing. Landschappelijk gezien ligt het plangebied in een zone met een lage verwachting.

2.3.3 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 7.

Zaakid 2176302100 (250 m ZW) betreft een bureauonderzoek.⁹ Op basis van het bureauonderzoek kunnen archeologische resten worden verwacht uit de periode Paleolithicum – Nieuwe Tijd. Aanbevolen wordt een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen.

Zaakid 2421838100 (430 m ZW) betreft een bureau- en verkennend booronderzoek.¹⁰ Op basis van het bureauonderzoek geldt voor de periode steentijd – 16e eeuw een lage verwachting. Voor de periode vanaf de 17e eeuw geldt een hoge verwachting (nederzettings- en ontginningsresten). Tijdens het booronderzoek zijn resten van E-horizonten aangetroffen. In enkele boringen is een intacte B- en BC-horizont gezien. De aangetroffen bodemverstoring heeft een dikte van 90 – 125 cm –mv. Er zijn twee aardewerkfragmenten uit de 18e – 19e eeuw opgeboord. Op basis van de onderzoeksresultaten wordt een proefsleuvenonderzoek geadviseerd. De gemeente is van dit advies afgeweken en heeft aangegeven dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is.

Zaakid 2461122100 (350 m ZW) betreft een bureau- en verkennend booronderzoek.¹¹ Op basis van het bureauonderzoek geldt voor de periode steentijd – 16e eeuw een lage verwachting. Voor de periode van de 16e – 18e eeuw geldt een middelhoge verwachting. In enkele boringen is een intacte B-horizont aangetroffen. Het overgrote deel van het plangebied is echter verstoord. Op het plangebied rust een ophogingsdek van circa 40 cm dik. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Vervolgonderzoek wordt niet geadviseerd.

Zaakid 4610588100 (460 m ZW) betreft een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek.¹² Op basis van het bureauonderzoek geldt een hoge verwachting op resten uit de Nieuwe Tijd en een middelhoge verwachting voor resten uit de steentijd. Tijdens het veldonderzoek is een ophogingslaag met recente verstoringen gezien. Daaronder zit een redelijk intacte dekzandlaag. Het karterend booronderzoek heeft echter geen indicatoren opgeleverd. Nader onderzoek wordt daarom niet geadviseerd.

2.4 HISTORIE

Staphorst is in totaal drie keer verplaatst, steeds in zuidoostelijke richting. Het huidige Staphorst is de laatste bewoningsfase. Deze laatste fase wordt gevormd door een ontginningsas die de huidige Gemeenteweg en Oude Rijksweg volgt. Voorheen werd deze aangeduid als *Niendyck* (Nieuwe Dijk). Vanaf ongeveer 1611 kwam deze bewoningsas in gebruik. De eerste en oudste nederzettingsfase bevindt zich ten noordwesten van de huidige gemeente. Hier bevindt zich een huisterp met het toponiem 'Olde Staphorst' (AMK-terrein 2758), dat in 1346 nog als 'Antiquo Staphorst' bewoond is. De eerste schriftelijke vermelding van deze locatie dateert uit 1217 en hier is aardewerk uit die periode aangetroffen.

⁹ Fijma, 2007.

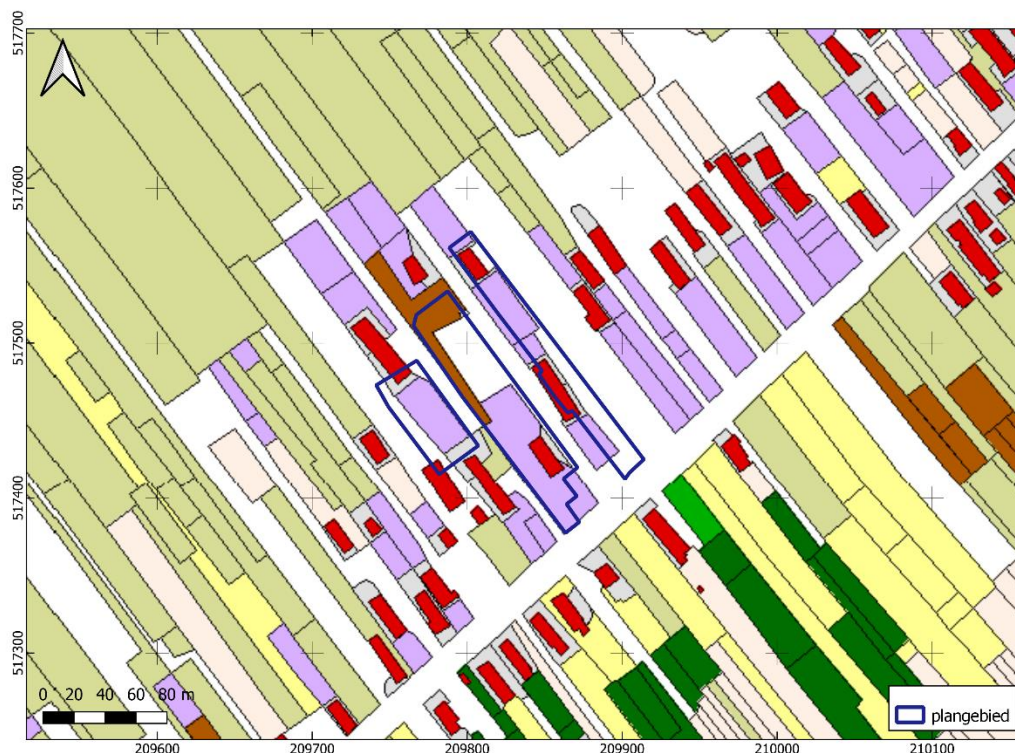
¹⁰ Buesink e.a., 2013

¹¹ Schorn, 2015

¹² Brouwer, 2018.

De voortschrijdende ontginning van het veengebied maakte het opportuun het dorp te verplaatsen. De eerste verplaatsing vond plaats rond 1300. Deze tweede bewoningsfase werd gevormd door een bewoningslint nabij de kruising van de Kerkenland en de Rienksweg-Rienkskanaal. Hier bevindt zich nog een oud kerkhof (AMK-terrein 1366), waar mogelijk een houten kerk heeft gestaan.

De tweede verhuizing en daarmee derde bewoningsfase vond vermoedelijk plaats in het begin van de 15^e eeuw. Er ontstaat een nieuw bewoningslint langs de Oldedijk, die bij Rouveen overgaat in het Oldepad-Benedenpad. Ook hier is het kerkhof nog bewaard gebleven (AMK-terrein 1365). De genoemde AMK-terreinen liggen alle op ruime afstand van het onderzoeksgebied.

Afbeelding 4 minuutplan, circa 1832. Beige: bouwland, lichtgroen: weideland, donkergroen: bos/opgaand hout, paars: heide; lichtpaars: tuin, rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

Op de eerste kadastrale kaart (circa 1832)¹³ komt in alle drie de deelgebieden bebouwing voor, al is het meest linkse (westelijke) deelgebied grotendeels onbebouwd (zie onderstaande detailafbeelding). Ter hoogte van de nieuwbouw in het westelijke deelgebied was geen bebouwing aanwezig. De beide herbouwlocaties in het centrale deelgebied waren in 1832 onbebouwd. Een nieuwbouwlocatie grenst aan voormalige bebouwing. In het oostelijke plangebied overlapt/grenst de geplande nieuwbouw deels aan oude bebouwing.

¹³ bron: hisgis.nl

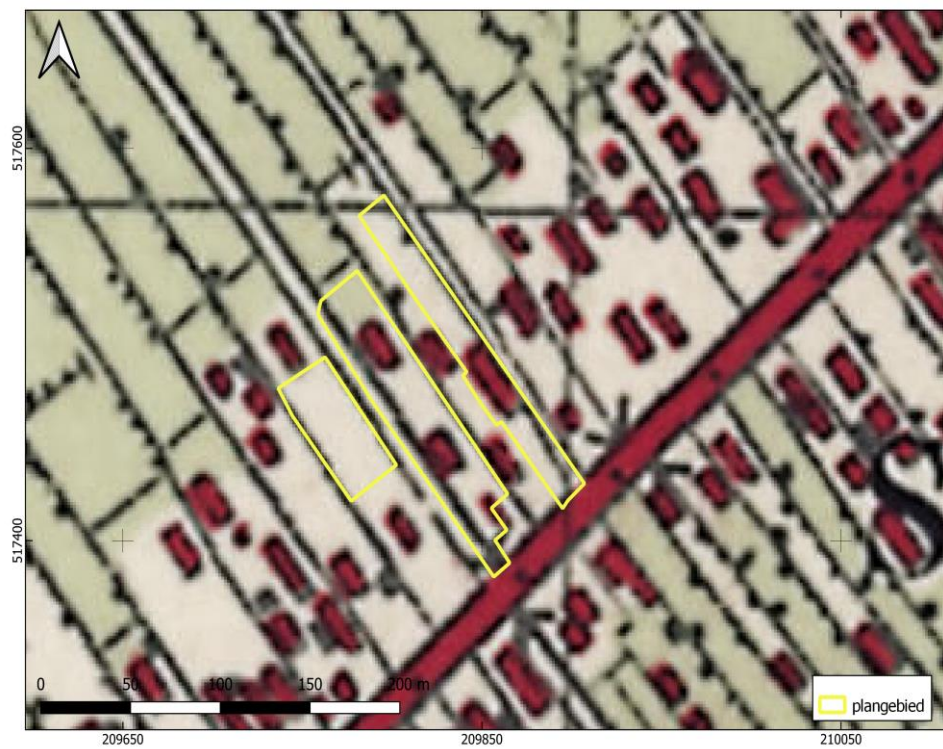
Afbeelding 5. Detailafbeelding kadastrale minuutplan van circa 1832 met daarop afgebeeld de deelgebieden, geplande nieuwbouw en herbouw.¹⁴

is het middelste plangebied deels bebouwd. Op deze kaart zijn de voor Staphorst en omgeving zeer kenmerkende smalle, lange verkavelingen duidelijk zichtbaar.

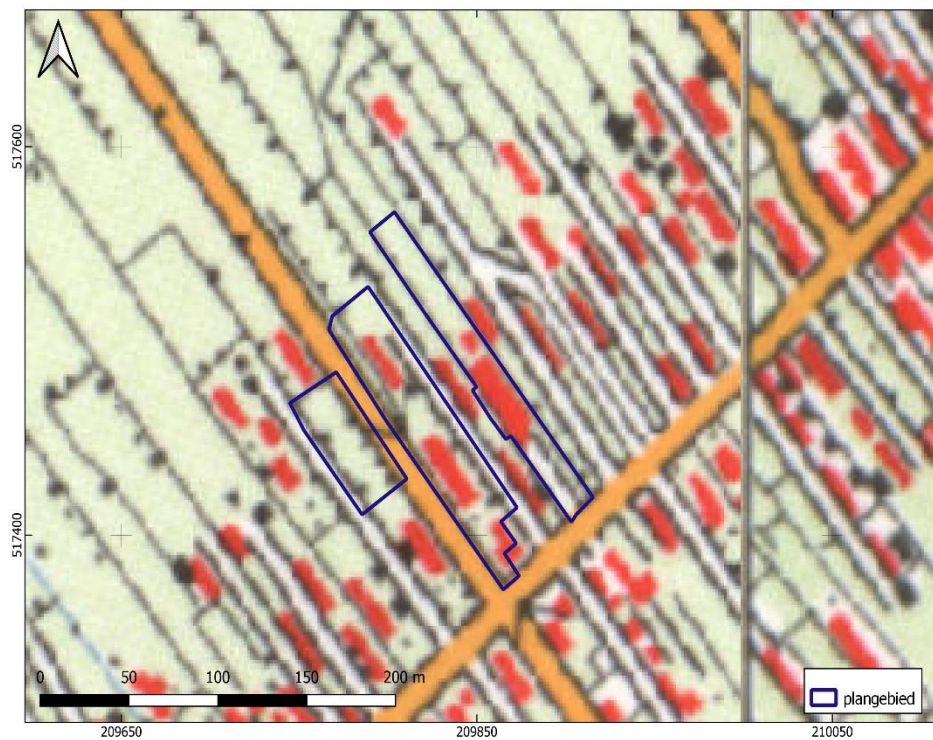
Op de topografische kaart van 1935 (zie Afbeelding 6) komt bebouwing voor in de twee oostelijke percelen. De Geerligslan is inmiddels aanwezig. In 1965 en 1997 is diverse bebouwing in deze oostelijke percelen aanwezig. Het westelijke terrein is tot op heden onbebouwd gebleven. De boerderij aan de Geerligslan 4 dateert uit 1912. Het pand aan de Oude Rijksweg 54 is gemarkeerd als gemeentelijk monument, maar als bouwdatum is 1957 geregistreerd.¹⁵ Vermoedelijk betreft dit een (veelomvattende) verbouwing van een ouder pand.

¹⁴ Fouten in de oorspronkelijke tekeningen zijn hier niet uit te sluiten. Fouten bij het inmeten in de huidige topografie zijn eveneens uitdrukkelijk mogelijk: het is notoir moeilijk om in een sterk verkaveld en qua bebouwing en verkaveling zeer dynamisch gebied als het oude bewoningslint van Staphorst oude kaarten te koppelen aan de huidige topografie.

¹⁵ Bron: bagviewer.nl

Afbeelding 6. Uitsnede uit de topografische kaart van 1935. Bron: Topotijdreis.nl

Afbeelding 7. Uitsnede uit de topografische kaart van 1965. Bron: Topotijdreis.nl

Afbeelding 8. Uitsnede uit de topografische kaart van 1997. Bron: Topotijdreis.nl

HOOFDSTUK 3 CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Het onderzoek is uitgevoerd conform protocol SIKB KNA 4002. Het plangebied ligt op een lage dekzandrug waarop vermoedelijk een veldpodzolgrond met een eerddek (laarpodzolgrond) is te verwachten. Het eerddek is vermoedelijk door natuurlijke oorzaken gevormd. Tussen 3850 en 2750 jaar voor Chr. raakte het gehele gebied bedekt met veen. Dit veenpakket kon zich tot ver in de Nieuwe Tijd handhaven. Het huidige Staphorst is begin 17^e eeuw ontstaan als lintvormige veenontginningsnederzetting. Twee oudere voorgangers zijn ten noordoosten van het huidige lint aan te wijzen. De huidige Oude Rijksweg volgt de flauwe dekzandrug. Deze vormde de ontginningsas en de oudste historische bebouwing is direct aan deze weg te vinden. Latere bebouwing ligt wat verder van de Oude Rijksweg, achter deze eerste bebouwingsfase. Rond 1832 kwam op diverse locaties binnen het plangebied bebouwing voor. De oudste nu nog aanwezige bebouwing in de drie deelgebieden dateert uit 1912. Rondom het plan- en onderzoeksgebied zijn tot op heden nauwelijks vondsten van vóór de Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd bekend. Mogelijk hangt dit samen met een slechte vondstzichtbaarheid: resten van vóór de ontwikkeling van het veenpakket bevinden zich onder dit veenpakket en veel later opgebrachte grond.

3.2 VERWACHTINGSMODEL

Op de nieuwbouwlocaties in de drie deelgebieden zijn resten van bebouwing van na 1600 te verwachten (hoge verwachting). Het zwaartepunt ligt daarbij om de periode vanaf circa 1800. Het gaat daarbij om funderingen, uitbraaksleuven en resten van erfinrichting (waterputten, afvalkuilen, beerputten en dergelijke). Deze resten zijn vooral in een opgebrachte dek te verwachten. Ze kunnen zich uitstrekken tot in een onderliggende venige of moerige laag of tot in het onderliggende dekzand. Mobiel vondstmateriaal bestaat uit bakstenen en dergelijke, aardewerk, verbrande leem en dergelijke. Mogelijk is ook organisch materiaal (dierlijk bot, hout) bewaard gebleven in de moerige laag. In de top van het onderliggende dekzand kunnen mogelijk resten uit de periode Laat-Paleolithicum – Vroeg-Neolithicum worden verwacht. In de omgeving zijn nauwelijks vondsten uit deze periode bekend, maar voorsnog kan worden uitgegaan van een middelhoge verwachting. Resten uit de tussenliggende periode (Midden-Neolithicum tot en met Late Middeleeuwen) worden niet verwacht.

Eventuele nederzettingen uit de steentijd hebben een omvang van 50 – 200 m² (kleine variant) of 200 – 1000 m² (middelgrote variant). De natuurlijke bodem

wordt hier gevormd door dekzand waarin zich een podzol heeft ontwikkeld. Eventuele resten bestaan uit vuursteenstrooiingen en houtskoolspredingen. Daarnaast kunnen grondsporen worden verwacht. Dit betreft hoofdzakelijk resten van haardkuilen. Uit archeologisch onderzoek elders is bekend dat dergelijke sporen een diepte van maximaal circa 70 cm kunnen krijgen. Veelal echter betreffen dit zeer oppervlakkige sporen.

3.3 ADVIES

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek worden archeologische resten verwacht. De geplande bodemingrepen zullen deze resten zeer waarschijnlijk aantasten. We adviseren daarom vervolgonderzoek aan in de vorm van een

verkennend booronderzoek. Hierbij worden verspreid over de toegankelijke delen van het plangebied in totaal negen grondboringen gezet. De boringen hebben tot doel het archeologische verwachtingsmodel te toetsen en zo nodig aan te vullen. Met dit booronderzoek wordt de bodemopbouw in kaart gebracht. Aangezien de daadwerkelijke bodemopbouw in het plangebied niet precies bekend is, vormt een verkennend booronderzoek de aangewezen onderzoeksmethode. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen kansrijke delen worden geselecteerd voor eventueel vervolgonderzoek, terwijl delen met geen of weinig kansrijke delen van vervolgonderzoek kunnen worden uitgesloten.

HOOFDSTUK 4 VELDONDERZOEK

4.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van verstoring en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld dat gedetailleerder en nauwkeuriger is dan een verwachtingsmodel dat louter gebaseerd is op bronnen en globalere bodem- en geomorfologische kaarten.

Het hele plangebied was toegankelijk voor archeologisch booronderzoek. Voor het booronderzoek niet-toegankelijke en/of verstoorde delen zijn aangegeven op de kaart in bijlage 3.

Voor aanvang van het veldonderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld¹⁶ en gedeponereerd in Archis3. Het veldonderzoek bestond uit het zetten van negen verkennende boringen. Verkennend booronderzoek is een snelle en kostenefficiënte onderzoeksmethode om de archeologische potentie van een plangebied in kaart te brengen. Aangezien de specifieke bodemopbouw in het plangebied niet bekend is, is verkennend onderzoek in dit stadium de meest geschikte onderzoeksmethode.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boorkernen zijn visueel geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

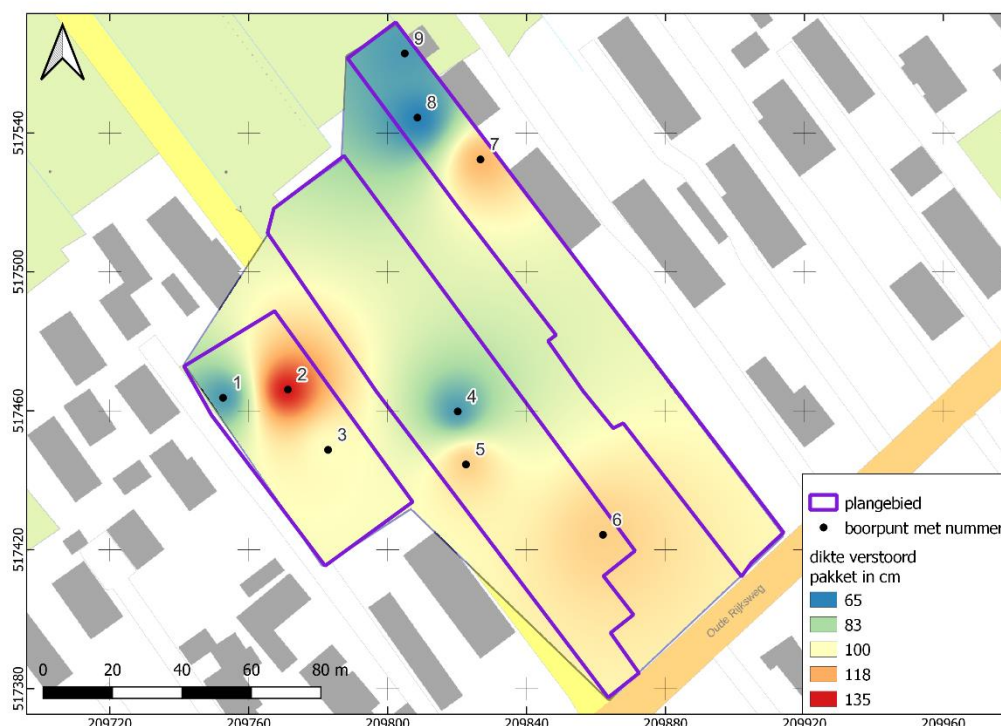
De boringen zijn gemeten met GPS met een nauwkeurigheid van 3 m. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogtes van de boringen zijn bepaald aan de hand van het AHN. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 9. De boorpuntenkaart met de posities van de boringen is opgenomen in bijlage 8.

4.2 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

De kenmerkende bodemopbouw bestaat uit een opgebracht/verstoord pakket met een gemiddelde dikte van ongeveer 95 cm. Daaronder ligt dekzand. In de meeste boringen is alleen een C-horizont gezien, maar in een drietal boringen is tevens een B-horizont aanwezig.

¹⁶ E. Brouwer, 2023

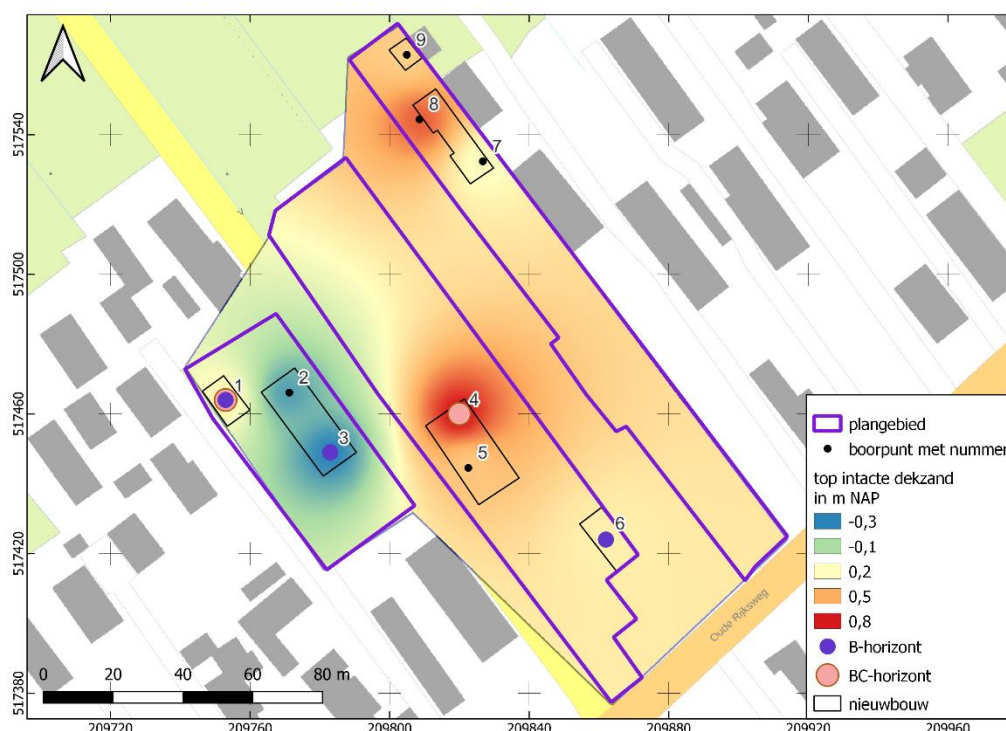
Onderstaande kaart geeft een beeld van de verstoringsdikte in de plangebieden.

Afbeelding 9. Dikte verstoord/opgebracht pakket (interpolatie).

Het verstoorde pakket bestaat overwegend uit matig fijn, zwak siltig zand. Tussen de boringen zijn er verschillen in aantal en dikte van de geïdentificeerde lagen, humeuzeiteit en de laagkleuren. Matig en sterk humeuze lagen zijn aangetroffen: vermoedelijk betreft dit een restant van het oorspronkelijke venige/moerige pakket. In enkele boringen zijn wat minieme fragmentjes baksteen, puin, kalkbrokjes en mortel aangetroffen (boringen 4, 5). Op die locatie stond in de afgelopen eeuw bebouwing. De opbouw van het verstoorte pakket in de diverse boringen wijst op een vergraven bodem waarbij opgebracht dek en onderliggende moerige laag zijn vermengd. Alleen in boring 3 is nog een veenlaagje aanwezig tussen 100 en 120 cm -mv.

Het onderliggende dekzand bestaat uit matig fijn, zwak siltig zand. Onderstaande afbeelding toont een interpolatie van de NAP-hoogte van de nog intacte dekzandtop.

Afbeelding 10. Top intacte dekzand in m NAP (interpolatie).

De C-horizont is geel van kleur. In boringen 1, 3 en 6 zijn B-horizonten gezien. In boringen 1 en 3 betreft dit donkergrijsbruine of donkerbruine Bh-horizonten. In boring 1 ligt onder de Bh-horizont een bruine Bhs-horizont. In boring 6 is sprake van een bruingrijsbruine Bs-horizont. Deze laag is slechts 5 cm dik. Waarschijnlijk is hier een deel van de B-horizont verdwenen. In boringen 1 en 4 is tevens een geelbruine/bruingele BC-horizont aanwezig.

4.3 RESULTATEN: ARCHEOLOGIE

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Opsporing hiervan vergt meer intensieve vormen van archeologisch veldonderzoek en was niet het doel van het hier uitgevoerde verkennende booronderzoek (zie paragraaf 1.7).

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIE EN VERWACHTING

In de meeste boringen is sprake van een tot in de C-horizont verstoord bodemprofiel. Op grond van de aangetroffen laagkenmerken lijkt overwegend sprake van een recente of subrecente verstoring. Een duidelijk opgebracht dek met daaronder een moerige laag is nauwelijks meer aanwezig. Alleen in boring 3 ligt tussen 100 en 120 cm -mv een veenlaag. Elders zijn in het verstoorde pakket wel resten aangetroffen die geïnterpreteerd kunnen worden als vergraven resten van een moerig pakket.

In het westelijke plangebied is een intacte B-podzol gezien. Het dekzand ligt hier ruwweg 60-70 cm lager dan elders in het plangebied. Door de relatief lage ligging was deze locatie waarschijnlijk niet aantrekkelijk voor bewoning in de periode Laat-Paleolithicum – Vroeg-Neolithicum.

In boring 6 is een restant van een B-horizont aangetroffen. De oorspronkelijke dekzandtop is hier nog redelijk intact. In principe kunnen hier resten uit voornoemde periode van jagers/verzamelaars bewaard zijn gebleven. Een eventuele vindplaats is echter naar verwachting fragmentarisch, aangezien rondom en tussen deze boringen sprake is van een tot in de C-horizont verstoord bodemprofiel. Een eventuele vindplaats bevindt zich hier onder een verstoorde/opgebrachte laag van 110 cm (boring 6) dik. Zolang ontgravingen hier niet dieper reiken dan 80 cm -mv loopt een eventuele vindplaats geen gevaar.¹⁷

¹⁷ In de praktijk wordt boven een potentieel archeologisch niveau een bufferzone van 30 cm aangehouden waarbinnen geen vergraving mag plaatsvinden.

HOOFDSTUK 6 SELECTIEADVIES

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek is de kans klein dat het plangebied archeologische sporen uit de periode 1600 – 1900 bevat. Resten van bebouwing uit de 20ste kunnen wel worden verwacht. In theorie worden resten van voor 1950 tot het archeologisch spectrum gerekend, maar in de praktijk zijn deze resten weinig relevant, zeker in een omgeving waar nog talloze boerderijen uit de 19^e eeuw voorkomen.

Op locaties waar sprake is van een intacte dekzandtop kunnen resten uit de periode Laat-Paleolithicum -Vroeg-Neolithicum voorkomen. Intacte B-horizonten zijn aanwezig in boringen 1, 3 en 6. In boring 1 en 3 is echter sprake van een depressie, wat de kans op resten uit deze periode aanzienlijk lager maakt. In boring 6 is een B-horizont aanwezig, waardoor voor dit deel van het plangebied de middelhoge verwachting op resten uit de periode Laat-Paleolithicum – Vroeg-Neolithicum blijft gehandhaafd. Echter, voor zover hier een vindplaats aanwezig is, dan is deze waarschijnlijk sterk fragmentarisch, wat de wetenschappelijke waarde enigszins beperkt. Daarnaast ligt deze locatie onder een verstoord pakket van 110 cm dik. Zolang hier geen bodemversturende werkzaamheden dieper dan 80 cm -mv plaatsvinden, adviseren we geen vervolgonderzoek. Indien hier wel ontgravingen dieper dan 80 cm zijn voorzien, adviseren we in dit terrein karterend booronderzoek.

Karterende boringen hebben tot doel archeologische indicatoren op te sporen. Als aanzet naar een PvA adviseren we hier een drietal karterende boringen. Daarbij wordt een boordiameter gebruikt van 12 of 15 cm. Relevante lagen worden op indicatoren gezeefd over een maaswijdte van 4 mm.

Voor het resterende deel van het plangebied – ook het westelijke deelgebied – adviseren we vrijgave.

De implementatie van dit advies is in handen van de gemeente Staphorst, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente, de heer dr. O. Satijn.

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

literatuur

Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's*. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*. Assen.

Borsboom, A.J. en J.W.H.P. Verhagen, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek. Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Gouda.

Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A*.

Buesink, A., 2015. *Staphorst Plangebied Oude Rijksweg 138. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek – verkennende fase. BAAC-rapport V-13.0219*. 's-Hertogenbosch.

Brouwer, E., 2018. *Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek – verkennende en karterende fase Oude Rijksweg 145 te Staphorst, gemeente Staphorst (OV). Laagland archeologie rapport 173*. Almelo.

Brouwer, E., 2023. Plan van Aanpak ivo-verkennend v2. Almelo.

Fijma, P. 2007. *Archeologisch onderzoek Oude Rijksweg 101A te Staphorst. Bureauonderzoek. GAR 564*. Assen.

Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.
Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

Schorr, E., 2015. *Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, karterende fase Oude Rijksweg 139 te Staphorst. Archeodienst Rapport 563*. Zevenaar

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2*. SIKB

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

www.grondwatertools.nl

www.kadastralekaart.com

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl. Geraadpleegd op 21-9-2023

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde ≤ 5 cm. Bron: www.ahn.nl. Geraadpleegd op 21-9-2023

archeolandschappelijke eenhedenkaart. Bron: gemeente Staphorst. Geraadpleegd op 21-9-2023

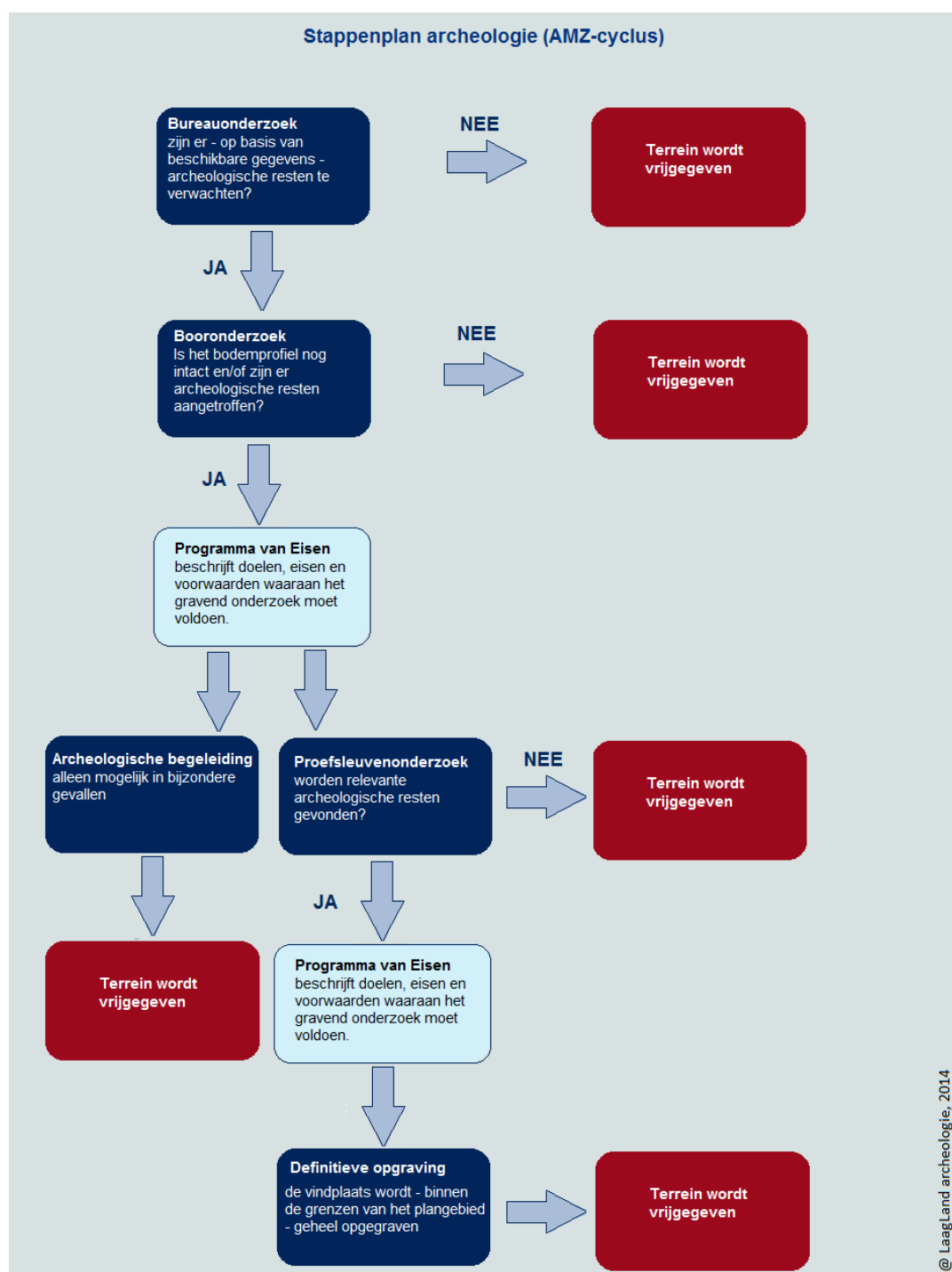
archeologische verwachtings en beleidsadvieskaart. Bron: gemeente Staphorst. Geraadpleegd op 21-9-2023

Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron: www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 21-9-2023

minuutplan 1832. Bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 21-9-2023

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 21-9-2023

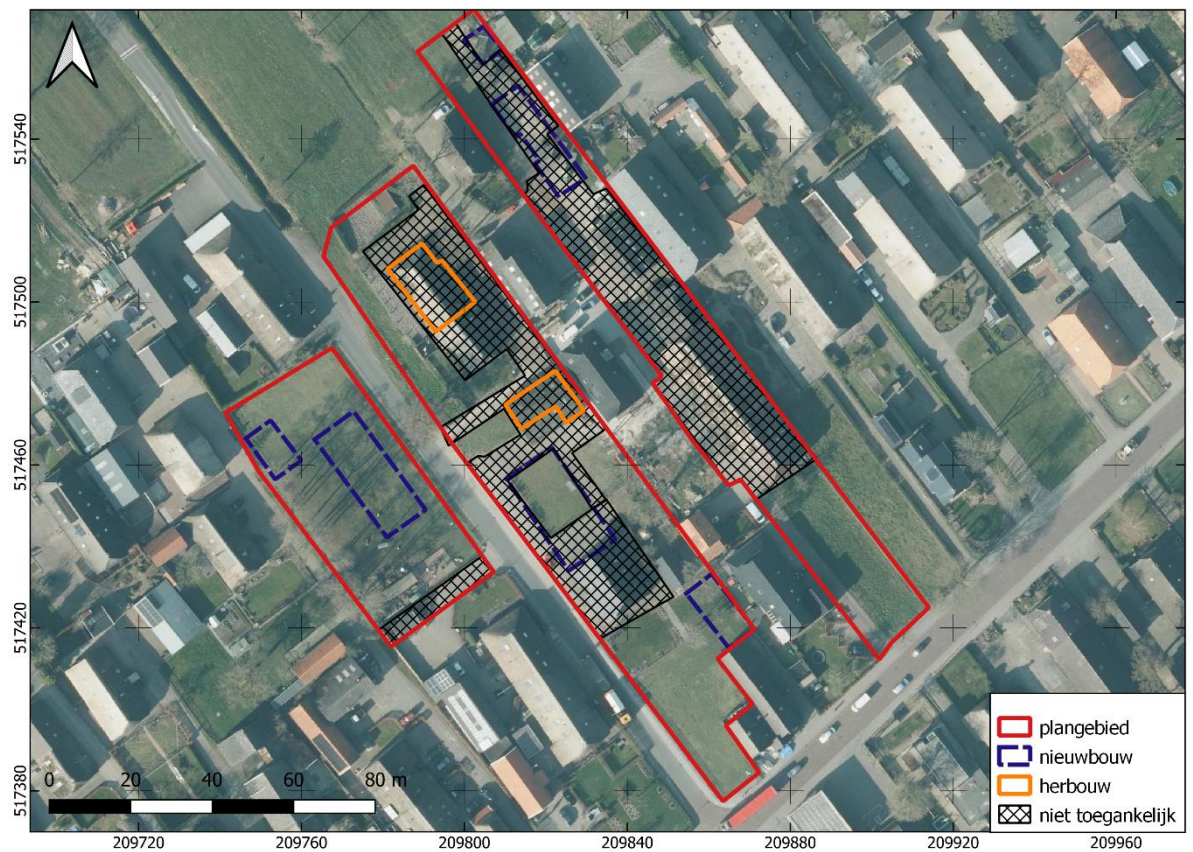
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

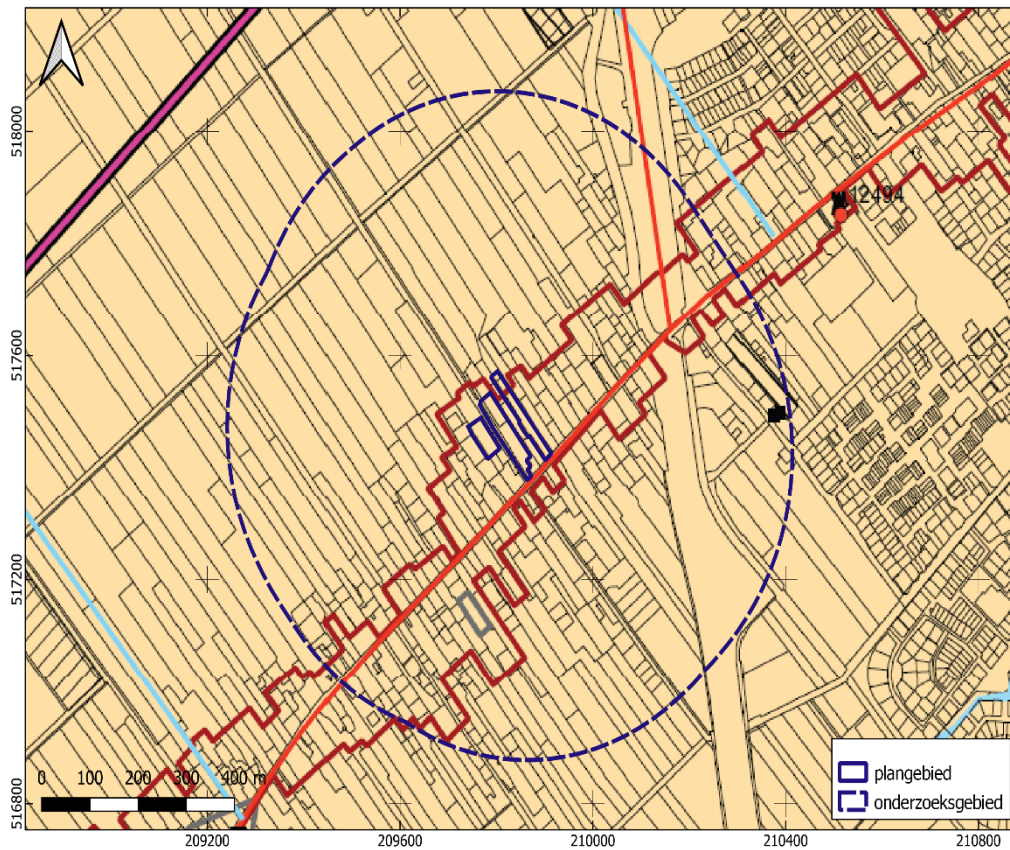
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden			Datering	
Nieuwe tijd		C	-1795	
		B	-1650	
		A	-1500	
Middeleeuwen		Laat	-1250	
		vroeg	Vol	-1050
			Ottoons	-900
			Karolingisch	-725
		Merovingisch	-450	
Romeinse tijd		Laat	-270	
		Midden	-70 na Chr.	
		Vroeg	-15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	-250	
		Midden	-500	
		Vroeg	-800	
	Bronstijd	Laat	-1100	
		Midden	-1800	
		Vroeg	-2000	
	Neolithicum	Laat	-2850	
		Midden	-4200	
		Vroeg	-4900/5300	
	Mesolithicum	Laat	-6450	
		Midden	-8640	
		Vroeg	-9700	
	Paleolithicum	Jong	-35.000	
		Midden	-250.000	
		Oud		
@ Laagland Archeologie, 2014				

BIJLAGE 3 NIET-TOEGANKELIJKE DELEN VOOR VELDONDERZOEK

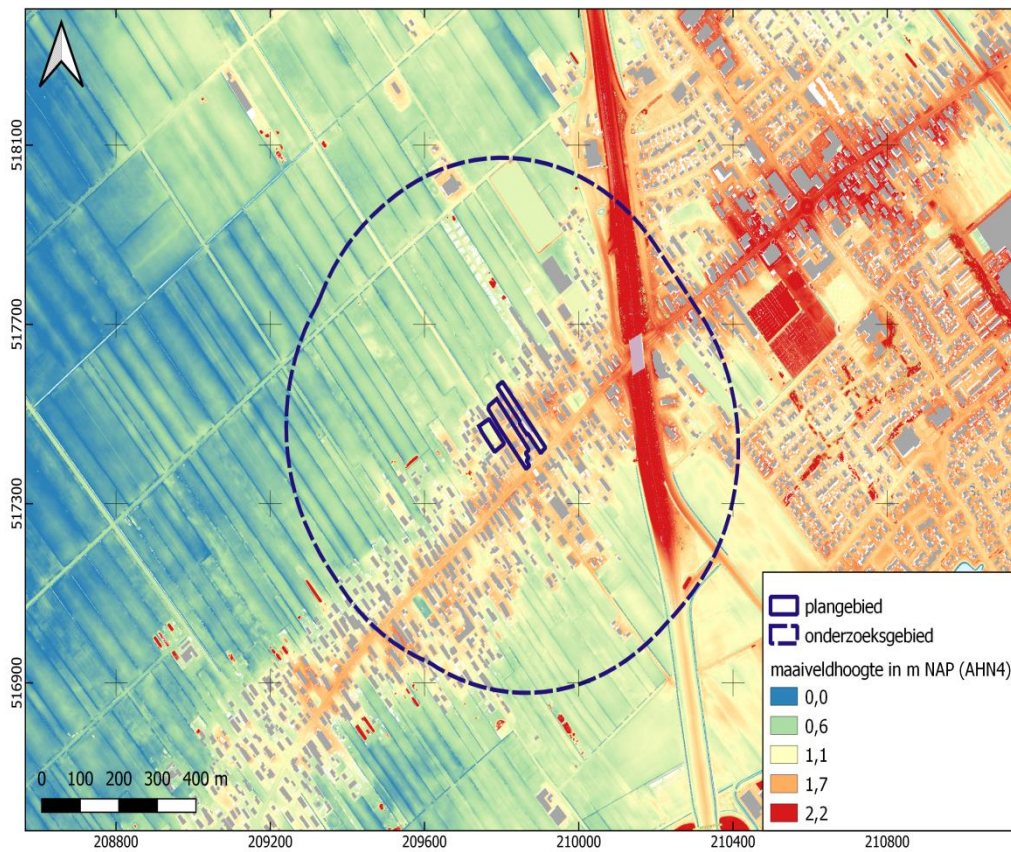

BIJLAGE 4 ARCHEOLANDSCHAPPELIJKE EENHEDENKAART

- dekzandvlakte vervlakt door veen
- bebouwde kern in 1832
- bebouwing in 1832
- oude bewoningslinten (op basis van literatuur)
- Archeologische vondstlocaties**
- Nieuwe tijd
- archeologisch onderzoek uitgevoerd

BIJLAGE 5 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

BIJLAGE 6 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGS- EN BELEIDSKAART

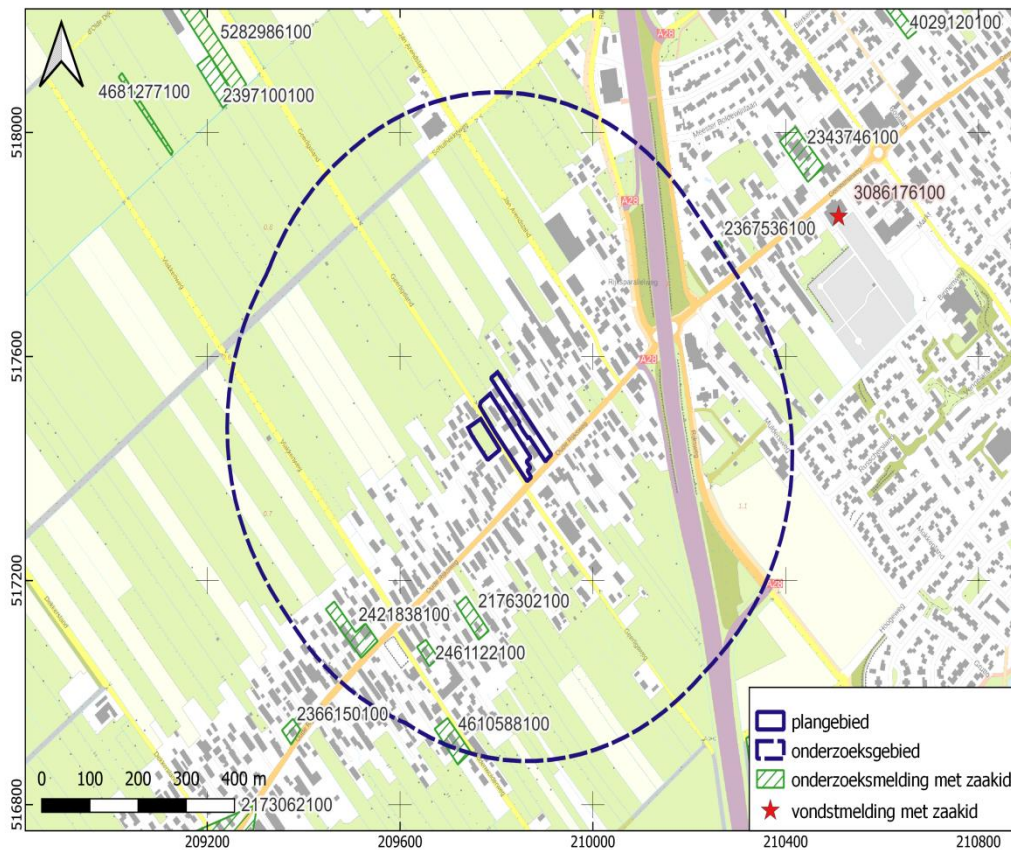

- hoge verwachting voor middeleeuwen en nieuwe tijd bij cultuurhistorisch element of in dorpskern
- lage verwachting

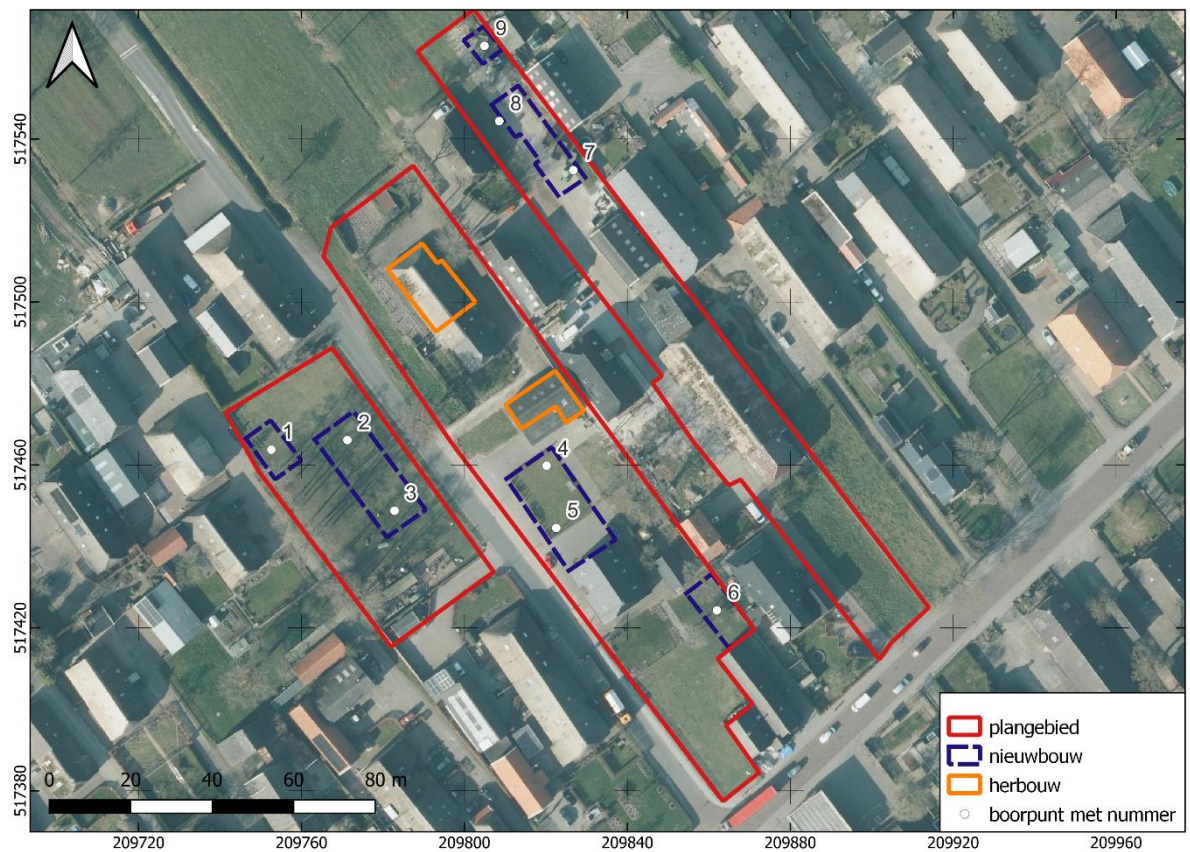
Bij ingrepen dieper dan 50 cm en met een oppervlakte van minimaal 100 m² is archeologisch onderzoek noodzakelijk.

Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 1,5 ha is archeologisch onderzoek noodzakelijk.

BIJLAGE 7 WAARNEMINGEN, AMK- TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

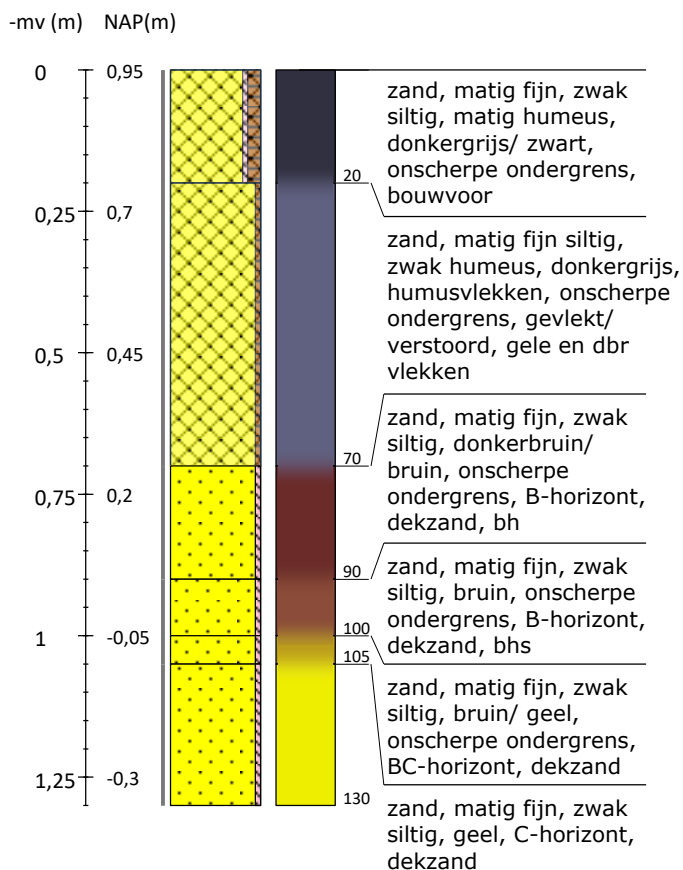
BIJLAGE 8 BOORPUNTENKAART VELDONDERZOEK

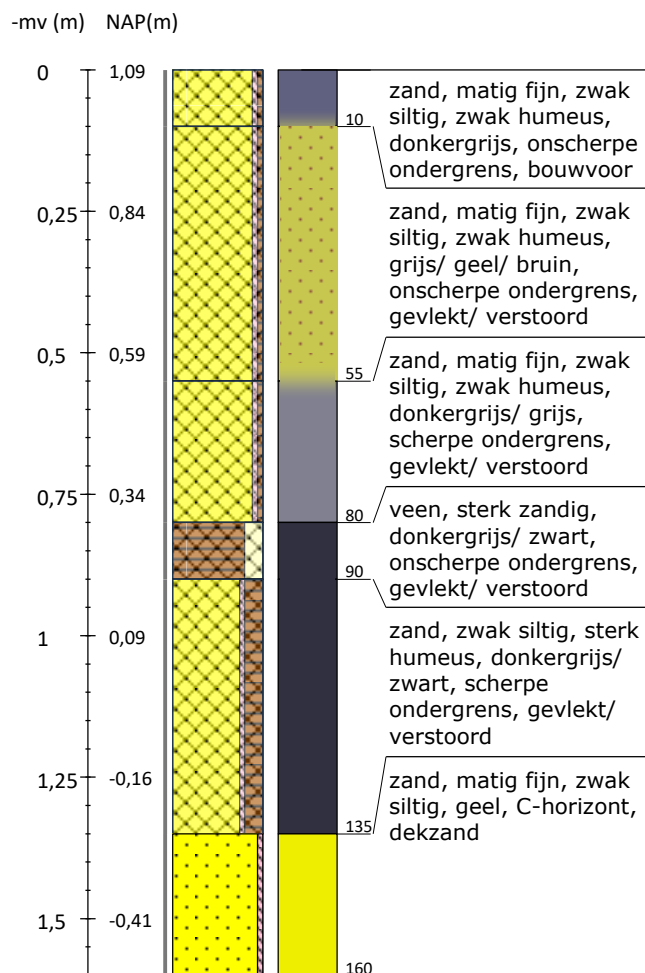
BIJLAGE 9 BOORSTATEN

VELDONDERZOEK

Boring 1 RD-coördinaten: 209753/517464

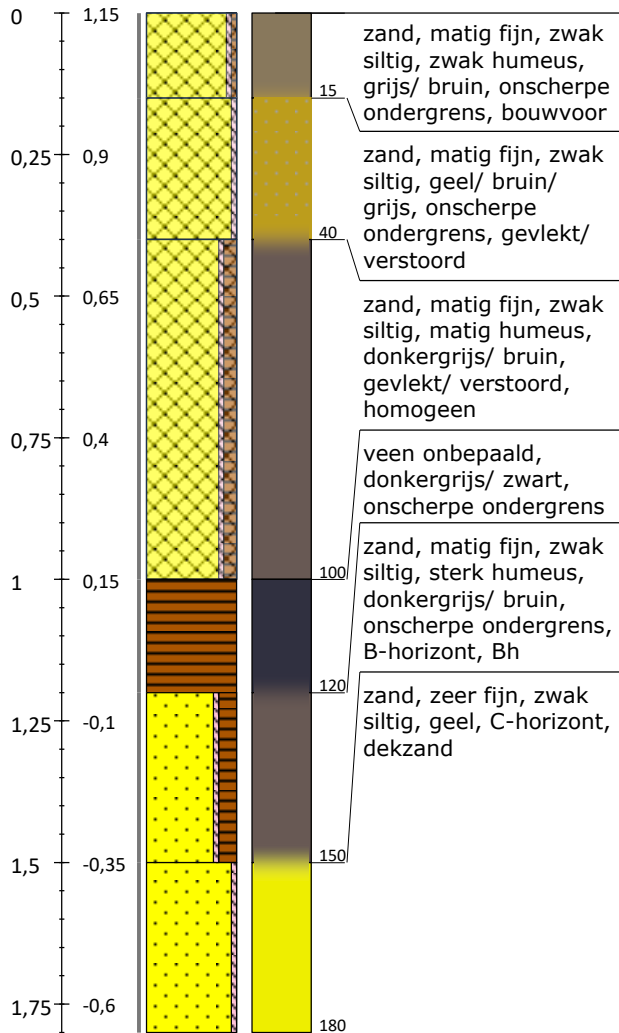

Boring 2 RD-coördinaten: 209771/517466

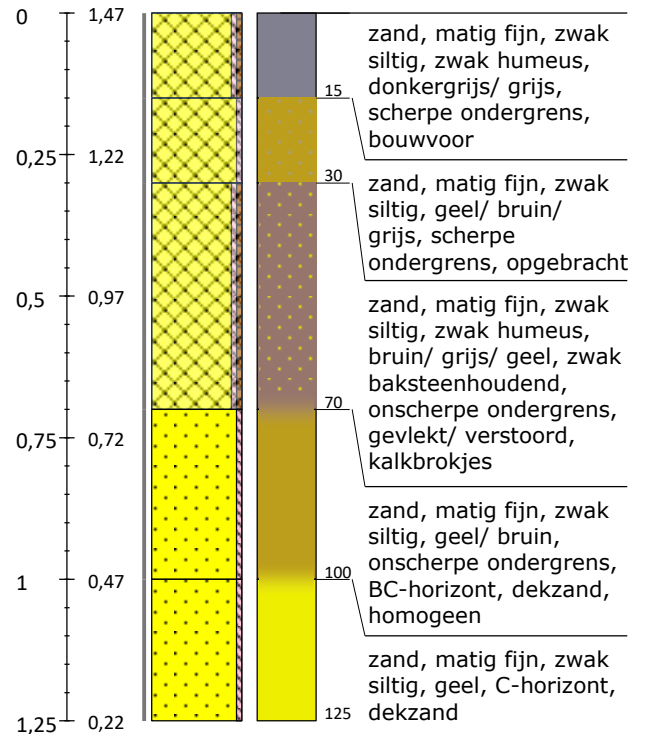
Boring 3 RD-coördinaten: 209783/517449

-mv (m) NAP(m)

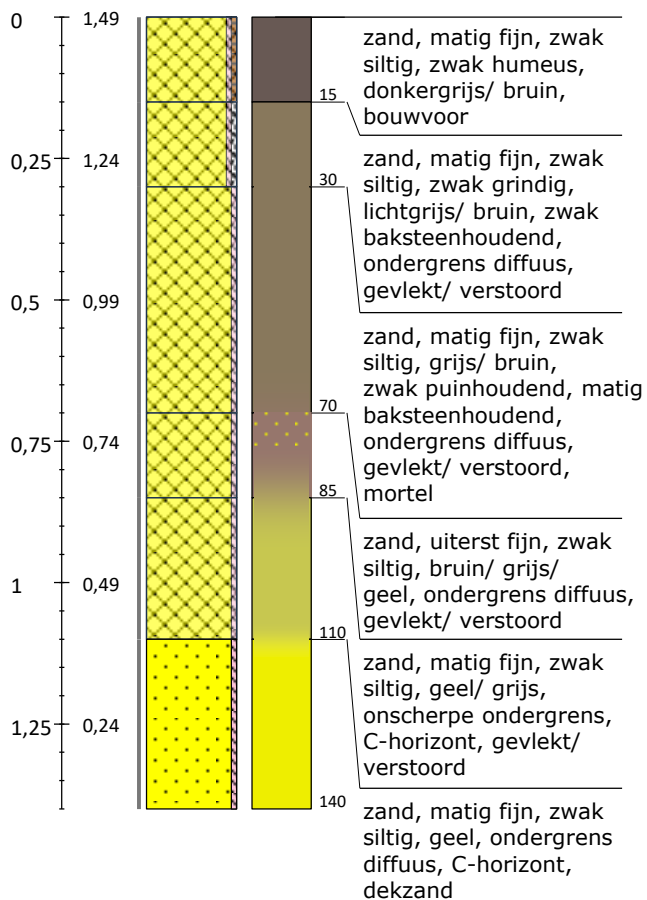
Boring 4 RD-coördinaten: 209820/517460

-mv (m) NAP(m)

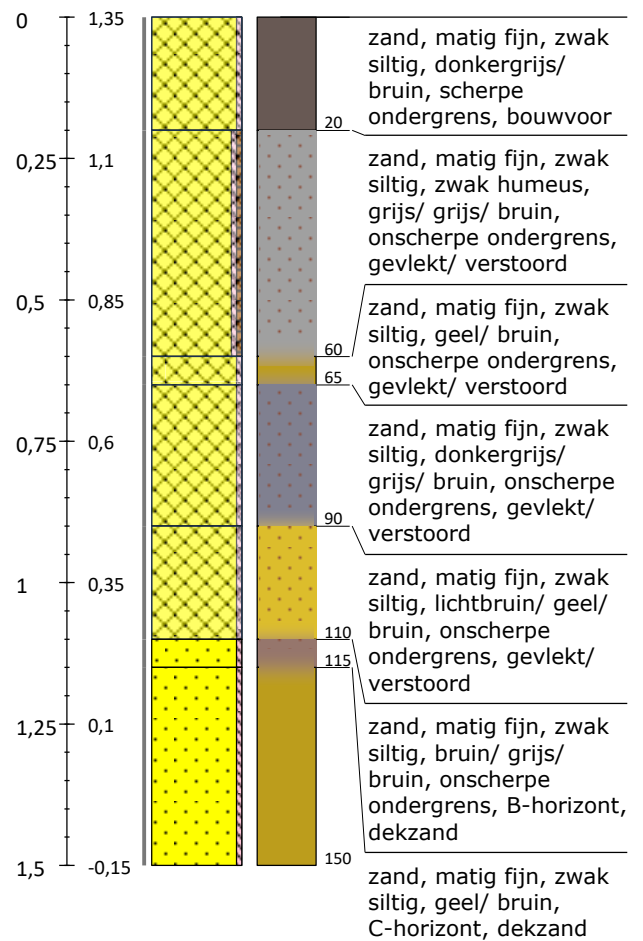
Boring 5 RD-coördinaten: 209823/517445

-mv (m) NAP(m)

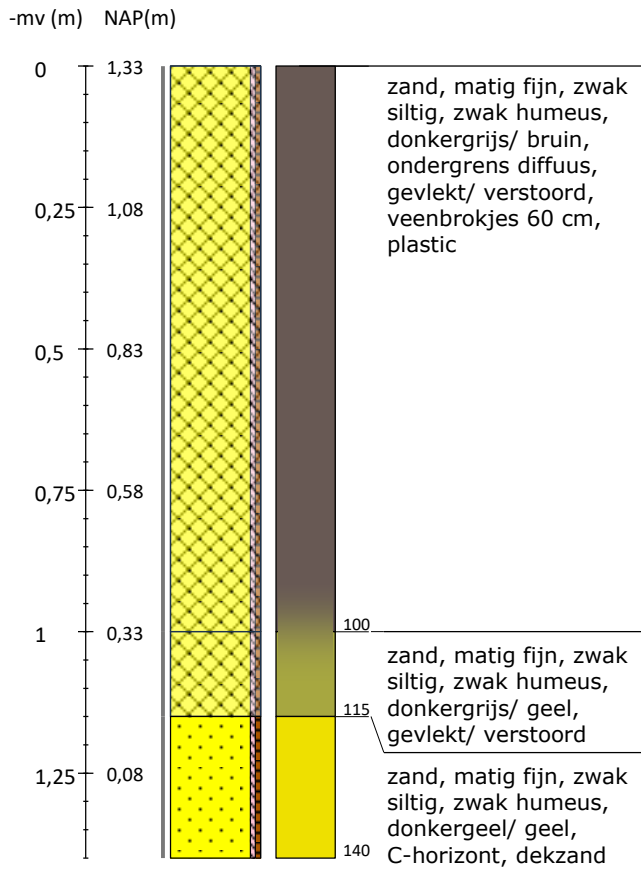

Boring 6 RD-coördinaten: 209862/517424

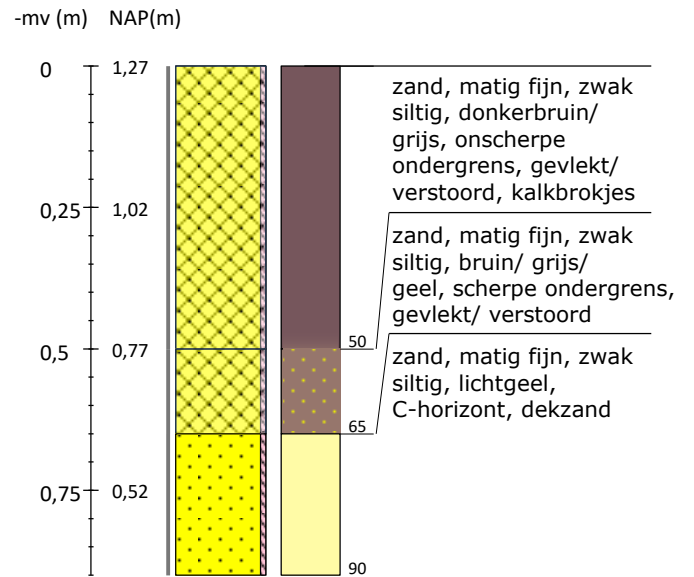
-mv (m) NAP(m)

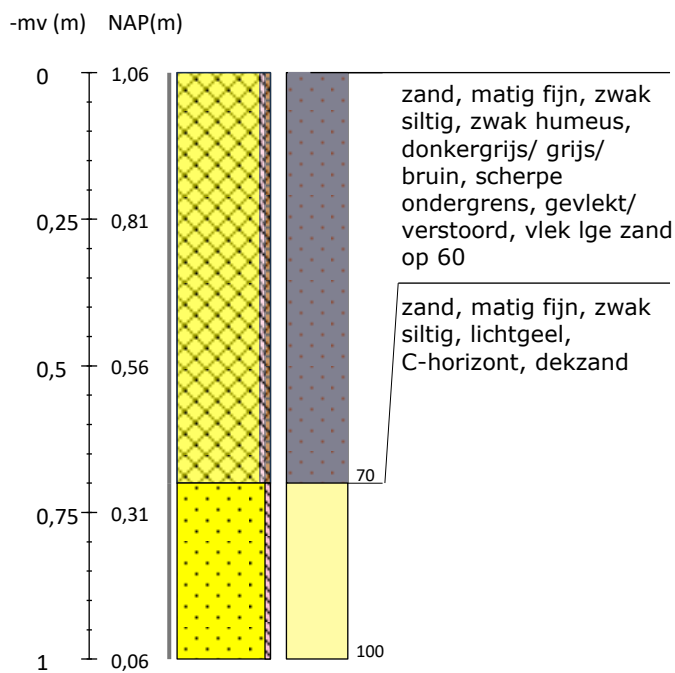
Boring 7 RD-coördinaten: 209827/517532

Boring 8 RD-coördinaten: 209809/517544

Boring 9 RD-coördinaten: 209805/517563

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

Zand		Zand, zwak siltig
		Zand, matig siltig
		Zand, sterk siltig
		Zand, uiterst siltig
		Zand, kleilig

Klei		Klei, zwak siltig
		Klei, matig siltig
		Klei, sterk siltig
		Klei, uiterst siltig
		Klei, zwak zandig
		Klei, matig zandig
		Klei, sterk zandig

Leem		Leem, zwak zandig
		Leem, sterk zandig
		verstoord

Veen		Veen, mineraalarm
		Veen, zwak kleilig
		Veen, sterk kleilig
		Veen, zwak zandig
		Veen, sterk zandig

Grind		Grind, zwak zandig
		Grind, matig zandig
		Grind, sterk zandig
		Grind, uiterst zandig
		Grind, siltig

Overige toevoegingen		zwak humeus
		matig humeus
		sterk humeus
		zwak grindig
		matig grindig
		sterk grindig

Zandmediaan	
uiterst fijn	< 105 µm
zeer fijn	105 - < 150 µm
matig fijn	150 - < 210 µm
matig grof	210 - < 300 µm
zeer grof	300 - < 420 µm
uiterst grof	420 - < 2000 µm

Zandsortering	
goed gesorteerd	D60/D10 < 1,8
matig gesorteerd	D60/D10 1,8 < 3
slecht gesorteerd	D60/D10 > 3

Inclusies/archeologische indicatoren	
(resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardewerk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat)	
weinig	< 1%
matig	1-10%
veel	> 10%

Begrenzing onderliggende laag	
scherp	overgangsg gebied < 0,3 cm
onscherp	overgangsg gebied 0,3 - < 3 cm
diffuus	overgangsg gebied 3 cm - < 10 cm

Kalkgehalte	
kalkloos	geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO ₃
kalkarm	hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO ₃
kalkrijk	zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO ₃

Boortype	
Edelmanboor ø 7 cm	
Edelmanboor ø 10 cm	
Edelmanboor ø 12 cm	
Edelmanboor ø 15 cm	
Guts ø 2 cm	
Guts ø 3 cm	
Zuigerboor	
Riverside boor ø 7 cm	

		Mechanische boor ø 10 cm
		Mechanische boor ø 12 cm
		Mechanische boor ø 15 cm
		Mechanische boor ø 20 cm

Grondwaterstand	
GHG	
GWG	
GLG	

Boorstaten! - www.boorstaten.nl

BIJLAGE 10

VERKLARENDE WOORDENLIJST

AMK-terreinen - De AMK (Archeologische Monumentenkaart) is een bestand van alle bekende, behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland. Op de kaart staan terreinen van archeologische, hoge archeologische en zeer hoge archeologische waarde (al dan niet wettelijk beschermd) aangegeven. De AMK wordt niet meer geactualiseerd.

ARCHIS3 - Archis3 (Archeologisch Informatiesysteem) is een databank waarin gegevens over archeologisch onderzoek, vindplaatsen en terreinen in Nederland zijn opgeslagen.

Formatie van Boxtel - de Boxtel-afzettingen bestaan overwegend uit zand en in wat mindere mate uit leem. Deze afzettingen zijn vooral onder koude, periglaciale omstandigheden gevormd. Het betreft onder andere afzettingen die door de wind zijn afgezet (eolische afzettingen), niet-eolische afzettingen zoals löss, kleinschalige fluviatiele afzettingen, hellingafzettingen, en lacustiene afzettingen.

Formatie van Kreftenheye - de Kreftenheye-afzettingen bestaan overwegend uit matig tot uiterst grof, grindig zand en in wat mindere mate uit siltige kleilagen. Deze sedimenten zijn afgezet in een vlechtend en meanderend fluvioglaciaal en fluviatiel milieu gedurende het laat-Saalien - vroeg-Holoceen.

Bodemhorizont - een bodemhorizont is een laag of zone die wordt gevormd door bodemvorming. Een bodemhorizont onderscheidt zich van andere lagen door kleur, textuur, structuur en abiotische factoren. De aan- of afwezigheid van bodemhorizonten in podzolgronden geeft belangrijke informatie in hoeverre het vroegere loop-/woonniveau nog intact is en in welke mate daarmee archeologische resten zijn te verwachten.

De A-horizont ligt meestal aan of vlak onder het maaiveld en is vaak humeus. Vaak vormt de bouwvoor de A-horizont. De E-horizont ligt meestal onder de A-horizont.

De E-horizont is ontstaan onder invloed van (regen)water, waardoor klei, humus en/of aluminium omlaag zijn getransporteerd. De E-horizont is vaak lichtgrijs van kleur ('loodzand').

De B-horizont ligt onder de E-horizont. Dit is een inspoelingslaag. De B-horizont is meestal bruin of donkerbruin gekleurd.

De BC-horizont kan onder de B-horizont voorkomen. Dit is een overgangslaag van B- naar C-horizont. De kleur is meestal donkergeel, bruingeel of geelbruin.

De C-horizont is de minerale horizont van ongeconsolideerd materiaal. Het is het moedermateriaal waarin de bovenliggende horizonten zijn gevormd.

Laagpakket van Wierden - (Boxtelformatie). Tot dit laagpakket worden de dekzanden gerekend. Dekzand is gedurende het laat-Weichselien - vroeg-Holoceen gevormd onder invloed van de wind.

Loodzand - In een plaggendek wordt regelmatig loodzand aangetroffen: bij het winnen van plaggen werd eerst de natuurlijke toplaag afgestoken. In deze toplaag was een E-horizont (uitspoelingslaag) aanwezig met een kenmerkende grijze kleur. Loodzand wordt meestal aangetroffen in de onderzijde van het plaggendek.

Middeleeuwen - De Middeleeuwen duurden van 450 - 1500 na Chr. Over de periode vlak na het definitieve vertrek van de Romeinen uit Nederland is weinig bekend. Tot op heden zijn relatief weinig vindplaatsen uit deze periode aangetroffen. Er zijn sterke vermoedens

dat resten uit deze periode voor een belangrijk deel onder de huidige oude stads- en dorpskernen en oude akkercomplexen liggen. Vanaf ongeveer de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is sprake van een min of meer centraal gezag. De maatschappij raakt gefeodaliseerd. In deze periode werd een begin gemaakt met de ontginning van veen, heide en bos.

Moedermateriaal – ook wel het uitgangsmateriaal genoemd, is het materiaal waaruit de bodem is gevormd, het verse sediment vóór de verandering door de bodem vorming.

Neolithicum - Het Neolithicum (5.300 – 2.000 voor Chr.) wordt gekenmerkt door een overschakeling van jagen/verzamelen naar landbouw en veeteelt. De mens ging zich op een min of meer vaste locatie vestigen. Aanvankelijk werd daarnaast nog gejaagd en verzameld, maar meer en meer werd de mens agrariër. Doordat men zich op een locatie kon vestigen, namen de materiële bezittingen sterk toe. Men bouwde boerderijen en andere constructies en creëerde voorwerpen van aardewerk en geslepen steen. De bevolking kon groeien en de samenlevingen werden complexer. Uit deze periode zijn hunebedden en grafvelden/-heuvels bekend.

Paleolithicum - Gedurende het Paleolithicum (300.000 – 8.800 voor Chr.) is Nederland wel bezocht door de mens (*Homo Sapiens Sapiens* en *Homo Sapiens Neanderthalensis*) gedurende de warmere perioden. Sporen zijn echter schaars en vaak verstoord. De mens trok destijds als jager/verzamelaar rond in kleine groepen. Afhankelijk van het seizoen en aanwezige voedselbronnen werden steeds wisselende, tijdelijke kampementen bewoond.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) – De RCE is een onderdeel van het ministerie van OCW. Het voert wet- en regelgeving uit, ontwikkelt kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & omgeving, archeologie en roerend erfgoed.

Saalien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 236 – 126 duizend jaar geleden. Het Saalien was de voorlaatste ijstijd (voorlaatste glaciaal). Gedurende deze periode kwam het landijs tot in Midden-Nederland.

Stuwwallen - de stuwwallen zijn in de loop van de voorlaatste ijstijd (Saalien, 238 – 126 duizend jaar geleden) gevormd. Gedurende deze ijstijd waren grote delen van Nederland bedekt met landijs. Het gewicht van het ijspakket, dat vele honderden meters dik kon zijn, perste oudere afzettingen onder het ijs weg. Aan de voor- en zijkanten van gletsjertongen ontstonden hierdoor opgestuwde heuvels. De stuwwal kenmerkt zich door een patroon van min of meer evenwijdig lopende dagzomen, die soms door een overschuivingsvlak worden gescheiden.

Weichselien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 116 – 11,7 duizend jaar geleden. Het Weichselien is de laatste ijstijd (glaciaal) die we in Nederland gehad hebben. Het landijs bereikte de Nederlandse grenzen niet, maar wel was de bodem van grote delen permanent bevroren (permafrost).